

Είναι αλήθεια ότι οι Έλληνες υπερφορολογούνται;

της Γεωργίας Καπλάνογλου

Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Εισαγωγή

Ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα είναι η μεταβολή του φορολογικού βάρους, ιδίως μετά την οικονομική κρίση. Η αύξηση της φορολογίας εισοδήματος, των συντελεστών έμμεσης φορολογίας και η θεσμοθέτηση του φόρου ακίνητης περιουσίας σε όλα τα ακίνητα, κτίσματα, οικόπεδα και αγροτεμάχια, σε συνδυασμό με τη μείωση των εισοδημάτων, έχει πράγματι αυξήσει την επιβάρυνση σε όλα τα εισοδηματικά στρώματα. Πόσο όμως έχει αυξηθεί η φορολογική επιβάρυνση; Είναι η φορολογία στην Ελλάδα υψηλότερη συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

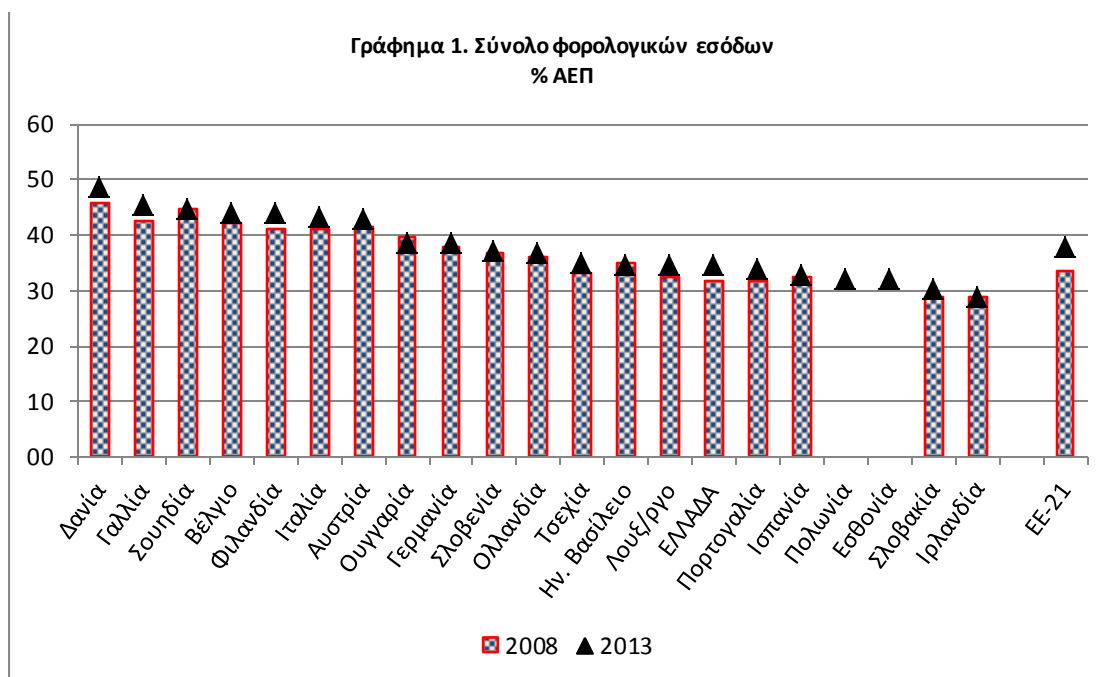
Στην εργασία αυτή θα στηριχθούμε σε στοιχεία που δημοσιεύει για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Ο τελευταίος μάλιστα δημοσιεύει σε ετήσια βάση ειδικές εργασίες για τη φορολογική επιβάρυνση των νοικοκυριών, ανάλογα με την οικογενειακή τους σύνθεση και την οικονομική τους κατάσταση. Ας σημειωθεί ότι στη φορολογική επιβάρυνση του νοικοκυριού περιλαμβάνεται όχι μόνο ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων, αλλά και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων, αλλά και οι όποιες οικονομικές ενισχύσεις δίνονται μέσω του φορολογικού συστήματος. Αξίζει να διευκρινιστεί ότι γενικά με τον όρο φορολογική επιβάρυνση εννοούμε το σύνολο των φορολογικών εσόδων (τα έσοδα από το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ), το φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων (ΦΕΝΠ) και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (ΕΚΑ)) ως ποσοστό του εισοδήματος.

Συνολική φορολογική επιβάρυνση

Η μέτρηση του φορολογικού βάρους δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ένα απλός δείκτης είναι το σύνολο των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ας δούμε, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία που δημοσίευσε η Eurostat και απεικονίζονται στο γράφημα 1, πώς εξελίχθηκε η φορολογική επιβάρυνση στην Ελλάδα και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στην περίοδο 2008-2013.¹ Είναι φανερό ότι στην περίοδο αυτή τα φορολογικά έσοδα του κράτους ως

¹ Στην ανάλυση μας θα εξετάσουμε τα στοιχεία που αφορούν τις 21 χώρες της ΕΕ, που είναι και μέλη του ΟΟΣΑ και για τις οποίες έχουμε πλήρη στοιχεία για όλα τα θέματα που θα εξετάσουμε πιο κάτω. Όταν επομένως αναφερόμαστε στην ΕΕ θα εννοούμε αυτές τις 21 χώρες.

ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) αυξήθηκαν στην Ελλάδα όπως και στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πηγή: Βάση δεδομένων AMECO.

Είναι αλήθεια όμως ότι παράλληλα το ΑΕΠ της χώρας μας μειώθηκε πολύ περισσότερο σε σύγκριση με κάθε άλλη χώρα και η άνοδος του δείκτη σημαίνει ότι η μείωση των εσόδων σε απόλυτα μεγέθη είναι μικρότερη από τη μείωση του ΑΕΠ (περίπου 25%) γι' αυτό και έχουμε την αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης.² Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι και το 2013 τα φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι κάτω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο δείκτης των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ αν και επιτρέπει εύκολα συγκρίσεις μεταξύ χωρών και είναι εύκολα κατανοητός έχει αρκετά μειονεκτήματα. Πρώτον, δεν μας λέει τίποτα για την κατανομή του φορολογικού βάρους, για το ποιες κατηγορίες εισοδημάτων δηλαδή πληρώνουν τους φόρους και τις εισφορές. Δεύτερον, το ΑΕΠ περιλαμβάνει μόνο το τμήμα εκείνο του παραγόμενου προϊόντος που καταγράφεται επίσημα από τις στατιστικές αρχές, δεν περιλαμβάνει δηλαδή την παραοικονομία, που σε χώρες όπως η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα σημαντική. Με δεδομένο ότι στην Ελλάδα η παραοικονομία είναι μεγαλύτερη από τις χώρες της ΕΕ (21) θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι τελικά η πραγματική συνολική φορολογική επιβάρυνση στη χώρα μας είναι ακόμη μικρότερη από τις άλλες χώρες.

Για την καλύτερη όμως κατανόηση του φορολογικού βάρους είναι χρήσιμο να δούμε, κατ' αρχάς, την σύνθεση των φορολογικών εσόδων στις βασικές κατηγορίες των άμεσων και έμμεσων φόρων.³ Με βάση τα δεδομένα του πίνακα 1

² Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, κατά την περίοδο 2008-2013 το ΑΕΠ μειώθηκε σε ονομαστικές τιμές κατά 60 περίπου δις ευρώ και τα φορολογικά έσοδα κατά 19 δις ευρώ.

³ Οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης είναι άμεσοι φόροι, αλλά στον πίνακα τις διαχωρίζουμε για αναλυτικούς και μόνο λόγους.

βλέπουμε ότι η αύξηση των εσόδων στη χώρα μας προέρχεται και από τους άμεσους και τους έμμεσους φόρους, με μεγαλύτερη την αύξηση στην κατηγορία των άμεσων φόρων (οι οποίοι περιλαμβάνουν και τους φόρους περιουσίας), ενώ τα έσοδα από εισφορές κοινωνικής ασφάλισης παρέμειναν αμετάβλητα μεταξύ 2008 και 2013.

Πίνακας 1. Σύνοψη φορολογικών εσόδων (% ΑΕΠ)						
Χώρα	Άμεσοι φόροι		Έμμεσοι φόροι		Εισφορές Κοινωνικής Ασφάλισης	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013
Δανία	28,0	30,6	16,5	16,8	1,0	0,9
Σουηδία	18,7	17,8	22,3	22,2	3,5	4,5
Βέλγιο	16,1	16,7	12,5	12,9	13,5	14,2
Φιλανδία	16,8	16,4	12,4	14,5	11,6	12,9
Ιταλία	14,7	14,9	13,6	14,8	12,8	13,0
Λουξεμβ/ργο	14,0	14,6	12,5	13,3	5,8	6,2
Ην. Βασίλειο	15,9	14,0	11,6	12,8	7,5	7,3
Αυστρία	13,7	13,3	13,9	14,4	13,9	14,7
Ιρλανδία	12,5	13,3	11,8	10,9	4,5	4,4
Γαλλία	11,7	12,7	14,7	15,5	15,8	16,9
Γερμανία	12,0	11,9	10,7	10,8	14,9	15,4
Πορτογαλία	9,3	11,3	14,0	13,7	8,4	8,7
Ελλάδα	8,2	10,3	12,5	13,3	10,7	10,6
Ολλανδία	10,9	10,2	11,5	11,1	13,5	15,2
Ισπανία	10,4	10,0	9,7	11,0	12,0	11,5
Εσθονία	NA	7,2	NA	13,4	NA	11,1
Σλοβενία	8,7	7,2	13,9	14,8	13,8	14,8
Τσεχία	7,6	7,0	10,4	12,9	14,9	14,8
Πολωνία	NA	6,8	NA	12,7	NA	12,3
Ουγγαρία	10,4	6,7	15,6	18,6	13,5	13,0
Σλοβακία	6,8	6,4	10,3	10,4	11,6	13,3
Ευρωζώνη (18 χώρες)	-	12,5	-	12,9	-	14,3

Πηγή: AMECO. Επεξεργασία στοιχείων από τη συγγραφέα

Η μεταβολή αυτή στα φορολογικά έσοδα οφείλεται στις αυξήσεις στους συντελεστές φόρου εισοδήματος και στην κατάργηση πολλών απαλλαγών και εκπτώσεων φόρου, στην αύξηση των φόρων περιουσίας, στις σημαντικές αυξήσεις των συντελεστών έμμεσης φορολογίας, ενώ οι συντελεστές εισφορών κοινωνικής ασφάλισης δεν μεταβλήθηκαν. Ειδικότερα για τους άμεσους φόρους σημειώνεται ότι με τη σημαντική μείωση κερδών στις επιχειρήσεις, η αύξηση των εσόδων προήλθε κυρίως από το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ).⁴ Έχει επομένως ενδιαφέρον να δούμε πώς διαμορφώνεται η επιβάρυνση των εισοδημάτων από εργασία. Αν και η συνολική φορολογική επιβάρυνση

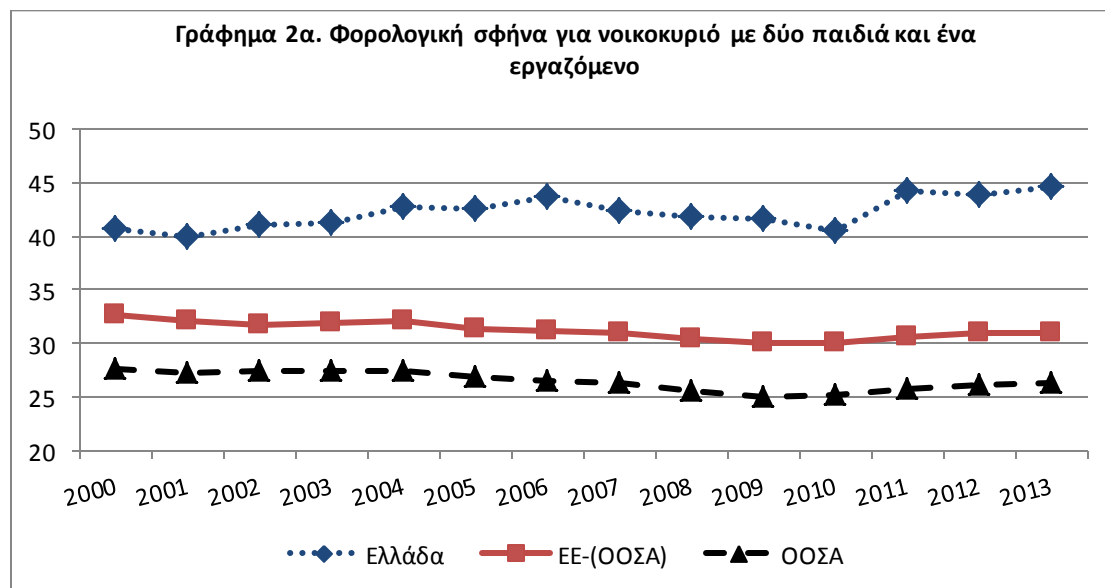
⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τα έσοδα από το φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων μειώθηκαν κατά περίπου 60% μεταξύ 2008 και 2013 (Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για τα έτη 2011 και 2014).

στην Ελλάδα είναι μικρότερη από τις άλλες χώρες της ΕΕ, η αίσθηση που επικρατεί είναι ότι η κατανομή των φορολογικών βαρών είναι «άδικη» και ότι η μισθωτή εργασία είναι εκείνη που φέρει σχετικά το μεγαλύτερο φορολογικό βάρος, αφού στον τομέα της αυτό-απασχόλησης, όπου η χώρα μας είναι πρωταθλήτρια στην ΕΕ, θεωρείται ότι η φοροδιαφυγή είναι εκτεταμένη. Επιπλέον οι μισθωτοί είναι η μόνη ομάδα εργαζομένων για τους οποίους υπάρχουν αξιόπιστα συγκρίσιμα στοιχεία από τον ΟΟΣΑ (βλέπε παρακάτω).

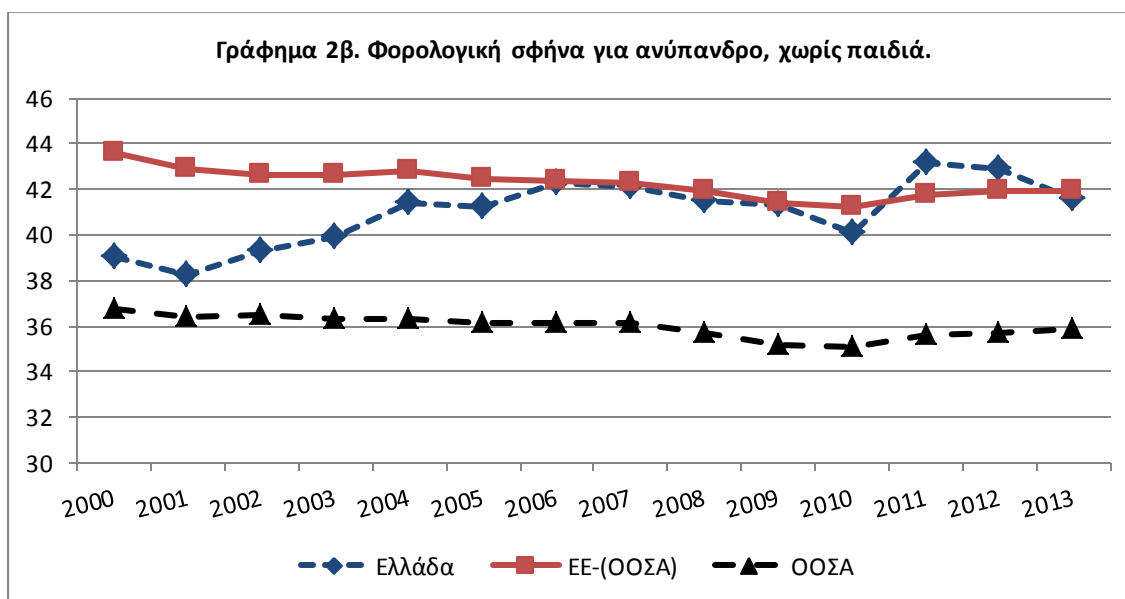
Φορολόγηση των μισθωτών

Η ανάλυση μας για τη φορολόγηση της μισθωτής εργασίας θα βασιστεί στα δεδομένα όπως δημοσιεύονται επεξεργασμένα από τον ΟΟΣΑ στην ετήσια έκδοση του για τη φορολογία μισθών (OECD, Taxing Wages 2012-2013). Η μεθοδολογία του Οργανισμού στηρίζεται στο να προσδιορίσει ένα μέσο μισθό σε κάθε χώρα-μέλος του Οργανισμού και μετά να λάβει υπόψη του την οικογενειακή κατάσταση ενός νοικοκυριού και το πώς αμείβονται τα μέλη του. Στη συνέχεια υπολογίζεται το φορολογικό βάρος κάθε νοικοκυριού με βάση τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων της κάθε χώρας. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε το πόσο μεταβλήθηκε η φορολογική επιβάρυνση ενός μέσου μισθωτού που είναι άγαμος χωρίς παιδιά και ενός ζευγαριού με δύο παιδιά, στο οποίο όμως εργάζεται ο ένας από τους δύο συζύγους και παίρνει το μέσο μισθό της οικονομίας. Θα μπορούσε να εξετάσει κανείς και άλλους συνδυασμούς εισοδημάτων, αλλά αυτό θα κάνει την ανάλυση πιο περίπλοκη, χωρίς να μας διαφωτίζει ιδιαίτερα.

Πριν όμως από αυτό ίσως έχει σημασία να δούμε ποιό είναι το μέγεθος της διαφοράς μεταξύ του κόστους του μισθού μιας επιχείρησης και αυτού που λαμβάνει ο μισθωτός ως καθαρή αμοιβή, αυτού που οι οικονομολόγοι αποκαλούν φορολογική σφήνα. Στα γραφήματα 2α και 2β απεικονίζεται από το 2000 μέχρι το 2013 η διαφορά μεταξύ του μισθού που καταβάλλει η επιχείρηση και αυτού που λαμβάνει ο εργαζόμενος, μετά την αφαίρεση εισφορών κοινωνικής ασφάλισης εργοδότη και εργαζομένου, του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων και την πρόσθεση τυχόν οικογενειακών επιδομάτων. Με απλά λόγια ο δείκτης αυτός μας λέει ότι αν το κόστος ενός μισθωτού για μια επιχείρηση είναι 100, αυτό που εισπράττει καθαρά ο εργαζόμενος είναι μικρότερο κατά το ποσοστό της φορολογικής σφήνας.

Πηγή: OECD (2014), *Taxing Wages 2012-2013, Paris*.

Πηγή: OECD (2014), *Taxing Wages 2012-2013, Paris*.

Από τα γραφήματα είναι φανερό ότι για μια οικογένεια με δύο παιδιά και ένα εργαζόμενο, που αμείβεται με το μέσο μισθό, η φορολογική σφήνα στην Ελλάδα είναι, σταθερά για την περίοδο 2000-2013, η μεγαλύτερη στην ΕΕ και τον ΟΟΣΑ και στην περίοδο της κρίσης 2010 με 2013 αυτή έχει αυξηθεί. Αντίθετα, η φορολογική σφήνα για έναν μισθωτό χωρίς παιδιά, που επίσης αμείβεται με το μέσο μισθό, ήταν μικρότερη από το μέσο όρο της ΕΕ και αυξήθηκε κατά την πρόσφατη κρίση για να φτάσει το μέσο όρο της ΕΕ. Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι η σφήνα για τον ανύπανδρο είναι μικρότερη από την αντίστοιχη εκείνη του ζευγαριού με δύο παιδιά. Εξετάζοντας πιο αναλυτικά τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, η εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι στις περισσότερες χώρες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ, οι κυβερνήσεις δίνουν σημαντικές χρηματικές μεταβιβάσεις για τα παιδιά, κάτι που δεν συμβαίνει στη χώρα μας.

Μπορεί όμως να ισχυριστεί κάποιος ότι η φορολογική σφήνα δεν μας δίνει την ακριβή εικόνα για τη φορολογική επιβάρυνση ενός μισθωτού αφού αυτή περιλαμβάνει και τις εργοδοτικές εισφορές. Γι' αυτό έχει σημασία να δούμε ποιά είναι η επιβάρυνση του ίδιου του μισθωτού δηλαδή ποιος ο φόρος εισοδήματος και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλει ο ίδιος ο μισθωτός. Από την επιβάρυνση όμως αυτή θα πρέπει να αφαιρεθεί το ποσό που δίνεται με μορφή επιδομάτων σε χρήμα για τα παιδιά. Με βάση και πάλι την ίδια βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ μπορούμε να δούμε ποιά η φορολογική επιβάρυνση ενός νοικοκυριού με δύο παιδιά και ένα εργαζόμενο και ενός ανύπανδρου χωρίς παιδιά. Για το 2013 τα σχετικά στοιχεία απεικονίζονται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2. Συνολική φορολογική επιβάρυνση για το μέσο μισθό (2013)

Χώρα	Συνολική φορολογική επιβάρυνση (%)				Συνολική φορολογική (%) επιβάρυνση μείον μεταβιβάσεις		
	Άγαμος		Ζεύγος με ένα εργαζόμενο		Άγαμος	Ζεύγος με ένα εργαζόμενο	
	Χωρίς παιδιά (1)	Με δύο παιδιά (2)	Χωρίς παιδιά (3)	Με δύο παιδιά (4)	Με δύο παιδιά (5)	Χωρίς παιδιά (6)	Με δύο παιδιά (7)
Ελλάδα	25,5	26,9	26,9	29,3	26,9	26,9	29,3
Δανία	38,6	38,6	34,6	34,6	21,3	33,9	27,6
Ολλανδία	31,2	22,0	28,4	28,4	18,1	28,4	24,5
Φιλανδία	30,2	30,2	30,2	30,2	21,2	30,2	24,0
Βέλγιο	42,6	39,1	33,9	31,5	31,0	33,9	23,4
Γερμανία	39,6	28,0	31,5	21,0	28,0	31,5	21,0
Αυστρία	34,3	32,2	34,3	32,2	20,5	34,3	20,5
Ην. Βασίλειο	24,1	24,1	24,1	24,1	19,1	24,1	19,1
Ιταλία	31,0	26,2	28,7	23,9	20,7	28,7	18,3
Γαλλία	28,4	23,0	24,6	22,3	18,8	24,6	18,1
Σουηδία	25,0	25,0	25,0	25,0	18,1	25,0	18,1
Πολωνία	24,8	18,0	23,4	18,0	18,0	23,4	18,0
Ουγγαρία	34,5	26,3	34,5	26,3	14,1	34,5	15,3
Ισπανία	22,9	16,8	19,0	15,3	16,8	19,0	15,3
Πορτογαλία	27,2	22,7	19,6	17,1	17,9	19,6	13,1
Σλοβενία	33,1	26,9	29,4	24,7	17,5	29,4	10,7
Εσθονία	19,5	16,4	16,4	13,3	8,5	16,4	9,3
Σλοβακία	22,8	17,7	15,7	10,6	12,2	15,7	5,1
Λουξ/ργο	29,3	26,7	18,0	18,0	12,5	18,0	3,8
Ιρλανδία	18,7	13,6	13,6	11,1	-2,2	13,6	-3,2
Τσεχία	22,8	13,8	14,5	5,5	3,7	14,5	-6,5

Πηγή: OECD Taxing Wages, Επεξεργασία στοιχείων από τη συγγραφέα.

Όπως είναι φανερό η φορολογική επιβάρυνση της οικογένειας στην Ελλάδα για το 2013, είτε με παιδιά είτε χωρίς παιδιά είναι δυσμενέστερη από εκείνη του άγαμου (στήλες 1, 2, 3, 4 του πίνακα 2). Ενώ για ένα άγαμο η μέση φορολογική επιβάρυνση χωρίς παιδιά είναι 25,5%, για το ζευγάρι χωρίς παιδιά είναι 26,9%. Επίσης για ένα άγαμο με δύο παιδιά η επιβάρυνση είναι 26,9 % ενώ για το ζευγάρι με δύο παιδιά η αντίστοιχη επιβάρυνση είναι 29,3%, που είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ. Είναι αξιοσημείωτο επίσης ότι αυτό το φαινόμενο, η οικογένεια δηλαδή να έχει μεγαλύτερη επιβάρυνση από τον άγαμο δεν συμβαίνει σε καμιά άλλη χώρα της ΕΕ μέλος του ΟΟΣΑ. Μια εξήγηση για το φαινόμενο αυτό μπορεί να είναι ότι το μέσο εισόδημα για το ζευγάρι με ένα εργαζόμενο είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του άγαμου και ως αποτέλεσμα έχουμε φορολόγηση του επιπλέον εισοδήματος με μεγαλύτερο οριακό συντελεστή, γεγονός που έχει ως συνέπεια την αύξηση της μέσης φορολογικής επιβάρυνσης. Επίσης η νέα δομή της φορολογικής κλίμακας που ισχύει στην Ελλάδα από το 2013 προβλέπει κατάργηση του επιπλέον αφορολόγητου ορίου για οικογένειες με παιδιά, καθώς και σταδιακή μείωσή του για εισοδήματα που υπερβαίνουν τις 21.000 ευρώ. Είναι αλήθεια όμως ότι η επιβάρυνση αυτή είναι υψηλότερη σε χώρες όπως η Δανία, το Βέλγιο, η Αυστρία και Φιλανδία, αλλά συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ η επιβάρυνση στην Ελλάδα είναι αρκετά μεγάλη.

Για να δούμε όμως την *πραγματική* επιβάρυνση θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και το αν υπάρχουν άλλα ευεργετήματα για την οικογένεια και τα παιδιά. Ο ΟΟΣΑ στις μελέτες του για τη φορολογία των μισθών λαμβάνει υπόψη του τις μεταβιβάσεις σε χρήμα που δίνονται στα παιδιά, αφού θεωρεί ότι αυτές αυξάνουν το εισόδημα του νοικοκυριού. Αν λάβουμε υπόψη και τις μεταβιβάσεις αυτές, τότε βλέπουμε ότι στη χώρα μας τα ευεργετήματα αυτά είναι ανύπαρκτα για την οικογένεια, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να είναι η χώρα με τη μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση στην ΕΕ, αλλά και στον ΟΟΣΑ για μια οικογένεια με δύο παιδιά, στην οποία εργάζεται το ένα μέλος της και αμείβεται με το μέσο μισθό της χώρας. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 2 και σε άλλες χώρες, όπως η Γερμανία, η Ισπανία, και η Πολωνία δεν υπάρχουν χρηματικές μεταβιβάσεις στην οικογένεια. Η επιβάρυνση όμως εκεί είναι μικρότερη απ' ότι στην Ελλάδα.

Πέρα όμως από το αν υπάρχουν μεταβιβάσεις σε χρήμα για τα παιδιά, είναι χαρακτηριστικό ότι το ελληνικό φορολογικό σύστημα μεταχειρίζεται δυσμενέστερα την οικογένεια με παιδιά σε όλα σχεδόν τα επίπεδα εισοδήματος και ιδιαίτερα το ζευγάρι με δύο παιδιά και ένα εργαζόμενο. Αυτό γίνεται σαφές από τα στοιχεία του Πίνακα 3. Ας πάρουμε την περίπτωση του άγαμου που αμείβεται με το 67% του μέσου μισθού. Αν αυτός δεν έχει παιδιά η φορολογική του επιβάρυνση είναι 3,1%, ενώ αν έχει δύο παιδιά η επιβάρυνση αυξάνεται στο 5,3%, κάτι που δεν συμβαίνει σε καμιά άλλη χώρα της ΕΕ. Ένα άλλο παράδειγμα είναι εκείνο του ζευγαριού, με τα δύο μέλη να εργάζονται και το ένα να παίρνει το 100% του μέσου μισθού και το άλλο το 33%, να έχει δηλαδή μερική απασχόληση. Αν το ζευγάρι αυτό έχει δύο παιδιά, τότε ο φόρος εισοδήματος που καλείται να πληρώσει είναι το 9,6% του ακαθάριστου μισθού, ενώ αν δεν έχει παιδιά η επιβάρυνση είναι μικρότερη στο 7,8%. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι για το ζευγάρι με δύο παιδιά και ένα εργαζόμενο μέλος με αμοιβή το 100% του μέσου μισθού, η επιβάρυνση είναι μεγαλύτερη από εκείνη ενός ζευγαριού επίσης με δύο παιδιά αλλά στο οποίο εργάζονται και τα δύο μέλη με αμοιβή το 100% το πρώτο μέλος και 33% το δεύτερο ή 100% το πρώτο και 67% το δεύτερο.

Πίνακας 3. Φόρος εισοδήματος, ανά τύπο οικογένειας και επίπεδο μισθού, ως % της ακαθάριστης αμοιβής (2013)

Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος χωρίς παιδιά			Άγαμος με 2 παιδιά	Έγγαμος με 2 παιδιά			Έγγαμος χωρίς παιδιά
	67	100	167	67	100-0 *	100-33 *	100-67 *	100-33 *
Χώρα								
Αυστρία	10,2	16,2	22,9	7,2	14,2	11,6	13,5	12,0
Βέλγιο	22,2	28,6	35,3	16,8	17,5	22,4	24,6	24,3
Τσεχία	7,6	11,8	15,1	-5,8	-5,5	2,1	4,7	8,8
Δανία	33,0	35,8	42,7	33,0	31,8	33,3	34,7	33,3
Εσθονία	15,9	17,5	18,7	11,2	11,2	13,6	15,0	15,9
Φιλανδία	15,8	22,5	29,6	15,8	22,5	18,2	19,8	18,2
Γαλλία	12,6	14,6	20,9	7,6	8,5	8,4	11,5	12,6
Γερμανία	14,1	19,1	27,7	-2,4	0,8	6,5	10,8	14,1
ΕΛΛΑΔΑ	3,1	9,0	18,8	5,3	12,8	9,6	10,2	7,8
Ουγγαρία	16,0	16,0	16,0	3,6	7,8	9,8	11,1	16,0
Ιρλανδία	8,6	14,7	27,9	3,8	7,1	8,9	12,2	8,9
Ιταλία	17,5	21,5	28,6	9,5	14,4	13,9	16,9	17,5
Λουξ/ργο	9,0	17,0	25,0	1,7	5,7	7,2	11,2	7,2
Ολλανδία	5,6	15,7	28,1	3,2	15,2	12,0	11,2	12,4
Πολωνία	6,0	6,9	7,7	0,0	0,2	1,9	3,3	6,0
Πορτογαλία	8,3	16,2	23,9	3,3	6,1	6,2	10,7	8,3
Σλοβακία	5,8	9,4	12,2	-1,8	-2,8	2,9	4,9	6,7
Σλοβενία	6,4	11,0	15,3	0,0	2,6	3,6	5,5	8,2
Ισπανία	12,0	16,6	22,5	3,1	9,0	11,0	12,5	12,4
Σουηδία	15,2	18,0	30,1	15,2	18,0	15,7	16,9	15,7
Ην, Βασίλειο	12,0	14,7	22,8	-3,1	14,7	12,0	13,6	12,0
ΟΟΣΑ	11,3	15,5	21,6	6,2	10,2	10,7	12,5	12,5
ΟΟΣΑ-ΕΕ21	12,2	16,8	23,4	6,1	10,1	11,0	13,1	13,3

*Εργάζονται και τα δύο μέλη της οικογένειας με το ένα να παίρνει αμοιβή το πρώτο ποσοστό του μέσου μισθού (ΜΜ) και το άλλο το δεύτερο ποσοστό του ΜΜ.
Πηγή: OECD Taxing wages, επεξεργασία στοιχείων από τη συγγραφέα.

Από τα στοιχεία αυτά είναι φανερό ότι η φορολογική πολιτική για την οικογένεια στη χώρα μας είναι χωρίς συνοχή και δεν ξέρει τί επιδιώκει. Αν π.χ. επεδίωκε τη δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους με βάση το εισόδημα και τη σύνθεση της οικογένειας, τότε για το πιο αντιπροσωπευτικό ίσως νοικοκυριό εκείνο του ζευγαριού με δύο παιδιά και έναν εργαζόμενο, θα πρέπει να αναπροσαρμόσει τους συντελεστές και το σύστημα απαλλαγών και εκπτώσεων με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην έχει το νοικοκυριό αυτό συγκριτικά με άλλα τη μεγαλύτερη επιβάρυνση.

Ο ρόλος της έμμεσης φορολογίας

Πέρα όμως από την πληρωμή των άμεσων φόρων, το κάθε άτομο ή νοικοκυριό πληρώνει και έμμεσους φόρους, δηλαδή στις συναλλαγές που κάνει αγοράζοντας αγαθά και υπηρεσίες. Η μελέτη της κατανομής των βαρών της έμμεσης φορολογίας είναι αρκετά πολύπλοκη και απαιτητική από τεχνική πλευρά. Για την εργασία αυτή όμως θα ακολουθήσουμε μια πιο απλή διαδικασία, η οποία αν και επιστημονικά σχετικά απλοϊκή μας δίνει αποτελέσματα, τα οποία είναι αρκετά αξιόπιστα. Επιπλέον για σύγκριση με άλλες χώρες η σειρά κατάταξης δεν φαίνεται να επηρεάζεται σημαντικά από την αλλαγή μεθοδολογίας. Πιο συγκεκριμένα η μεθοδολογία μας είναι η εξής: Για την ανάλυση μας θα εξετάσουμε ως αντιπροσωπευτικό φορολογούμενο την οικογένεια με δύο παιδιά και ένα εργαζόμενο που αμείβεται με το 100% του μέσου μισθού. Τα στοιχεία απεικονίζονται στον Πίνακα 4.⁵ Με βάση στοιχεία του ΟΟΣΑ έχουμε το ποσό του ακαθάριστου μισθού (στήλη 1 του πίνακα) που παίρνει ετησίως ένας μέσος μισθωτός, το ποσό του καθαρού μισθού (στήλη 2) και άρα το ποσό των άμεσων φόρων (3).

Πίνακας 4. Συνολική φορολογική επιβάρυνση ενός αντιπροσωπευτικού νοικοκυριού								
	Ακαθάριστο εισόδημα	Καθαρό εισόδημα	Άμεσοι φόροι	80% καθαρού εισοδ/τος	Συντελεστής έμμεσης φορολογίας	Έμμεσοι φόροι	Άμεσοι + έμμεσοι φόροι	Συνολική φορολογική επιβάρυνση
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Δανία	51.772	37.502	14.270	30.002	24,8	7.435	21.705	41,9
Σουηδία	45.388	37.170	8.218	29.736	33,8	10.056	18.274	40,3
ΕΛΛΑΔΑ	38.271	27.073	11.198	21.658	16,5	3.567	14.765	38,6
Φιλανδία	46.748	35.546	11.201	28.437	20,2	5.741	16.942	36,2
Ουγγαρία	22.930	19.419	3.511	15.535	29,6	4.605	8.116	35,4
Βέλγιο	56.171	43.034	13.136	34.428	19,3	6.646	19.782	35,2
Ολλανδία	58.252	43.987	14.264	35.190	17,7	6.244	20.508	35,2
Αυστρία	50.322	40.011	10.310	32.009	21,8	6.974	17.285	34,3
Γαλλία	43.984	36.009	7.975	28.807	21,9	6.310	14.285	32,5
Ιταλία	39.430	32.200	7.230	25.760	20,6	5.309	12.539	31,8
Γερμανία	57.818	45.687	12.131	36.550	15,9	5.800	17.931	31,0
Ην. Βασίλειο	51.255	41.451	9.804	33.161	16,5	5.486	15.291	29,8
Πολωνία	22.968	18.824	4.144	15.059	17,9	2.692	6.835	29,8
Λουξ/γο	57.591	55.421	2.170	44.337	31,8	14.096	16.266	28,2
Σλοβενία	29.528	26.367	3.162	21.093	22,4	4.734	7.896	26,7
Ισπανία	38.278	32.416	5.862	25.933	15,9	4.126	9.988	26,1
Πορτογαλία	28.696	24.939	3.757	19.951	18,3	3.648	7.406	25,8
Εσθονία	21.217	19.244	1.973	15.395	21,6	3.330	5.303	25,0
Σλοβακία	19.716	18.718	997	14.975	15,8	2.361	3.358	17,0
Ιρλανδία	40.175	41.459	-1.284	33.167	19,1	6.330	5.046	12,6
Τσεχία	22.460	23.926	-1.467	19.141	21,5	4.119	2.653	11,8

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από OECD, Taxing Wages και AMECO.

⁵ Πρέπει να σημειωθεί ότι τα ποσά του πίνακα αναφέρονται είναι σε δολάρια ΗΠΑ με την ίδια αγοραστική ισοτιμία σε όλες τις χώρες, πράγμα που επιτρέπει τη σύγκριση μεταξύ χωρών.

Υποθέτουμε τώρα ότι η οικογένεια αυτή δαπανά το 80% του καθαρού εισοδήματος για κατανάλωση στην οποία επιβάλλεται έμμεση φορολογία (4). Το ερώτημα τώρα είναι πόσους έμμεσους φόρους πληρώνει ένα τέτοιο νοικοκυριό. Επειδή υπάρχουν πολλοί έμμεσοι φόροι και με διαφορετικούς συντελεστές, γι' αυτό και υπολογίζουμε ένα μέσο συντελεστή ως εξής. Με βάση στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (AMECO), βρίσκουμε το ποσό των έμμεσων φόρων που καταβλήθηκαν το 2013 σε όλες τις χώρες. Επιπλέον έχουμε το πόσο δαπανήθηκε για ιδιωτική κατανάλωση από ιδιώτες και κυβέρνηση, που είναι η βάση στην οποία επιβάλλονται οι έμμεσοι φόροι. Διαιρώντας τα έσοδα από έμμεσους φόρους με την αξία της κατανάλωσης βρίσκουμε ένα μέσο συντελεστή έμμεσης φορολογίας (5). Επιβάλλοντας αυτό το συντελεστή στη δαπάνη για κατανάλωση (4) βρίσκουμε το ποσό των έμμεσων φόρων που πληρώνει το νοικοκυριό (6). Προσθέτοντας άμεσους και έμμεσους φόρους (3+6) βρίσκουμε το συνολικό ποσό των φόρων (7) και διαιρώντας αυτό με το ακαθάριστο εισόδημα (1), βρίσκουμε τη μέση συνολική φορολογική επιβάρυνση (8).

Είναι φανερό από το δείκτη αυτό ότι η μέση φορολογική επιβάρυνση στην Ελλάδα είναι η τρίτη υψηλότερη στην ΕΕ-21 και πολύ λίγο κάτω από τη Δανία και τη Σουηδία. Ο δείκτης αυτός μας λέει ότι για κάθε 100 ευρώ που παίρνει ο μέσος μισθωτός τα 38,6 ευρώ τα παίρνει το κράτος και το υπόλοιπο μένει στα νοικοκυριά. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο δείκτη αυτό δεν περιλαμβάνονται άλλες επιβαρύνσεις, όπως για παράδειγμα ο φόρος περιουσίας, τα δημοτικά τέλη, τα τέλη για τη δημόσια ραδιοτηλεόραση, κλπ.

Κάποια συμπεράσματα

Από την πιο πάνω συνοπτική παρουσίαση προκύπτουν ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Με μια πρώτη ανάγνωση, με βάση το δείκτη των συνολικών φόρων ως ποσοστό του ΑΕΠ, δεν προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι Έλληνες υπερφορολογούνται, τουλάχιστον σε σχέση με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους. Το αντίθετο όμως ακριβώς συμπέρασμα προκύπτει αν συγκρίνουμε τη φορολογική επιβάρυνση για μια μεγάλη κατηγορία Ελλήνων, για την οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τους μισθωτούς. Συνυπολογίζοντας το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων, τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και τους έμμεσους φόρους, γίνεται φανερό ότι η φορολογική επιβάρυνση στην Ελλάδα για ένα μέσο νοικοκυριό είναι πλέον από τις υψηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η επιβάρυνση αυτή θα ήταν ακόμα υψηλότερη αν λαμβάναμε υπόψη και τους φόρους περιουσίας, τα δημοτικά τέλη, τα τέλη για τη δημόσια ραδιοτηλεόραση, κ.λπ. για τους οποίους δεν υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία σε επίπεδο νοικοκυριού. Αυτό υποδηλώνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω αύξηση είτε της άμεσης είτε της έμμεσης φορολογίας.

Το παράδοξο της συνύπαρξης χαμηλών φορολογικών εσόδων και υψηλών ονομαστικών φορολογικών συντελεστών εξηγείται προφανώς από την εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Δεν έχουν όμως όλοι οι φορολογούμενοι τις ίδιες δυνατότητες ή προθέσεις φοροδιαφυγής ή φόρο-αποφυγής και αυτό σημαίνει ότι κάποιοι υπερφορολογούνται την ίδια στιγμή που άλλοι δεν πληρώνουν το μερίδιο φόρων που τους αναλογεί. Η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και φόρο-αποφυγής είναι επομένως η μόνη μεσοπρόθεσμη λύση τόσο για τη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών όσο και για την δυνατότητα μείωσης της μέσης φορολογικής επιβάρυνσης στο μέλλον.